

CZOSNEK (123) *sb m*

o oraz e jasne.

sg *N* czosnek (54). ◇ *G* czosnku (28). ◇ *D* czosnkowi (2). ◇ *A* czosnek (22). ◇ *I* czosnkiem (14); -em (3), -(e)m (11). ◇ *L* czosnku (2). ◇ *pl N* czosnki (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. bot.

a. *Allium sativum* L. (Rost); roślina warzywna cebulkowa; *allium* Murm, *Mącz, Calep, Cn; alleum Mymer*¹; *hallium, ulpicum, scorodon Calep* (117) ; Także języki poftawil/ Ktore był z czołnkiem przyprawił *BierEz D; OpecŻyw* 115; *Murm* 113, 162; *Mymer*¹ 16v; *BartBydg* 7; A przetho ogrodnici nigdy niefieią czołnku *FalZioł* I 5c; Theż twardość ktora bywa w macicy: [szafran] odmiękhcza z miodem á z czołnkiem przyłożony. *FalZioł* III 7a, I 6a, V 81v, 86 (53); *GlabGad* B3v, I3v [4 r.], 14; Pothym w wigilię Bożego narodzenia niech wezmą miodu/ czołnku y gorczyce wełpołek/ á tym koźdey krowie pod ogonem podmazuią/ mowiącz ty flowa. *LudWieś* B3v; *Leop Num* 11/5; *BibRadz Num* 11/5; *BielKron* 39v, 276v, 286, 418v; Vt sectile porum. Szczepły czołnek álbo łuk/ pór yłz fie łatwie główká yedná od drugiey łzczepa. *Mącz* 377b, 7a, 27d, 48a, 152d, 262b, 501b; Czołnek zwierciawłzy/ łok s niego wyćiśni *SienLek* 106; wtłucz czołnku iąderko *SienLek* 140, 100v, 103, 181v, 184, 192 (31); Choć v mnie brodá šiwa/ ieczem niezgániony/ Czołnek ma głowę białą/ á ogon zielony. *KochFr* 131; *Calep* 54a, 956b; *GostGosp* 72, 167; GDźiekolwiek pługiem w ogrodzie [...] będzie orano/ Dźieięćiná zupełnie ma bydź dawána/ wyiawłzy Rzepę/ [...] czołnek/ y iné rzeczy tym podobné ná ogrodzie fie rodzącé. *SarnStat* 185; Nie wádzi wodá z czołnkiem/ nie wádzi chleb łuchy *KmitaSpit* A4.

W charakterystycznych połączeniach: jąderko czosnku, szczepka (2), *ziarno; szczepły czosnek.*

Wyrażenie: »główka czosnku« (1): Kiedy śledźiona boli/ proch z końłkiego ięzyká/ [...] z winem piy/ kthemu weźmi główek czołnku zedwádzieściá *SienLek* 95.

Zestawienia: »zosnek domowy« (1): CZołnek ieft dwoiaki/ Ieden domowy á drugi polny, domowy ieft ciepły y łuchy wtrzechim łopniu/ á leśny ieczče ciepłeyłzy ieft *FalZioł* I 5c; [ALLIVM SATIVVM. Allium Hortense. Graece Scorodum. Po polłku, Czołnek domowy. *UrządowHerb* 17 (Linde).]

[»zosnek ogrodny«: ROzmáité fą Czołnki/ [...]ieft domowy ábo ogrodny/ który bez łádzenia nie roście *UrządowHerb* 17 (Linde).]

b. *Allium oleraceum* L. et. sp. aff. (Rost); roślina rosnąca dziko, polny czosnek; *bulbus Mącz, Calep; porrum agreste Mącz; antiscorum Calep* (6) :

Zestawienia: »leśny czosnek« [szyk 2 : 1] (3): *FalZioł* I 5c; *Bulbus, Leśny czołnek/ trzemucha* niektorzi zową/ y przitym włzelakie ogrodne ziele/ á [...] skorę ná skórzę y łupinę ná łupinie ma/ yáko yeft Cebula. *Mącz* 27d, 313b.

»zosnek polny« (1): *FalZioł* 15c cf »zosnek domowy«. [znac. a]; [ieft téż Czołnek polny/ po polłku zową Ważiniec/ po łáćinie Allium agreste *UrządowHerb* 17 (Linde).]

»zajęczy czosnek« (2): *Bulbus – Pedezron zołty, vel, zaięczy czołnek. Calep* 142a, 77b.

c. [*Alium ampeloprasum* L. v. *Porrum* L. (Rost); roślina z rodziny liliowatych; *por dziki:*

Zestawienia: »czosnek ługowy«: ALLIOPORUM, SCOrdroprařum, Ampelloprařum. Czořnek ługowy, Czořnek Winniczny. TEN Czořnek ieřt który rořcie po łąkách/ po winnicách/ ma moc czořnkową y ługową; [...] zową Porry. *UrzędowHerb* 19 (*Linde*).

»czosnek winniczny«: *UrzędowHerb* 19 cf »czosnek ługowy« (*Linde*).]

2. [*Ostrokól, palisada, zasiaeka*: Názáiutrz y dźiálá w řzańcach řtánęły/ y pletnicá byłá pogotowiu/ ná ktorey pod zamek ludzie przepráwiác řie mieli: choć wyřieć nie było gdzie/ bo brzegi wyřokie były/ á Mořkwá do tego czořnku nářádźiła. Przeto Zámoyřki kazawřzy znieć koce y w wory ich nákládwřzy dał káždemu po worze/ ktorychby námiotáli ná on czořnek [...] nie vczynili ták iáko im był Hetman rořkazał [...] ále zárez ięli czořnek řiec/ y wyřiekřzy pod párkan řie vkwápili *BielKron* 1597 776 (*Linde*).]

Synonimy: 1. **b.** *trzemcha, trzemucha.*

KN